

УДК 344.65

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Дігтяр Є. І.

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, Полтава

Проаналізовано деякі питання застосування домашнього арешту як запобіжний захід для підозрюваного або обвинуваченого. Автор відзначає недосконалість законодавства України у вирішенні цієї проблеми та розглядає шляхи її вирішення, а саме: доповнення норми КПК щодо домашньому арешту обов'язками, зокрема – обмеженнями, заборонами; як виключення, у разі нагальної потреби надати законну можливість для підозрюваного або обвинуваченого тимчасового їх порушення; призначення відповідальності (штраф, тримання під вартою) за порушення підозрюваним або обвинуваченим покладених на нього обов'язків тощо.

Ключові слова: домашній арешт, кримінальне провадження, підозрюваний, обвинувачений, зобов'язання, запобіжний захід, відповідальність, обов'язки.

Дигтярь Е. И., Некоторые вопросы применения домашнего ареста как меры пресечения /Полтавский юридический институт Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина, Полтава

Проанализированы некоторых вопросах применения домашнего ареста в качестве меры пресечения для подозреваемого или обвиняемого. Автор отмечает несовершенство законодательства Украины в решении этой проблемы и рассматривает пути ее решения, а именно: дополнение нормы УПК

по домашнему аресту обязанностями, в частности - ограничениями, запретами; как исключение, в случае необходимости предоставить законную возможность для подозреваемого или обвиняемого временного их нарушения; назначения ответственности (штраф, содержания под стражей) за нарушение подозреваемым или обвиняемым возложенных на него обязанностей.

Ключевые слова: домашний арест, уголовное производство, подозреваемый, обвиняемый, обязательства, мера пресечения, ответственность, обязанности.

Dihtyar Eugenia, Some issues of home arrest as a precautionary measure / Poltava law institute of Yaroslav Mudri National Law University, Ukraine, Poltava

Some issues of home arrest as a precautionary measure for a suspect or accused have been analyzed. The author notes the imperfection of the legislation of Ukraine in solving this problem and considers ways of its solution, namely: supplementing the CPC of conduct with regard to home arrest, in particular restrictions, prohibitions; as an exception, in case of an urgent need to provide a legitimate opportunity for a suspect or accused to temporarily violate them; assignment of liability (fine, remand in custody) for violating the obligations imposed on him by a suspect or accused, etc.

Key words: home arrest, criminal proceedings, suspect, accused, obligations, preventive measure, responsibility, duties

Вступ. Головне та одне з найскладніших завдань правоохоронних органів – якісне розслідування злочинів, встановлення винних та притягнення останніх до кримінальної відповідальності. Обрання запобіжного заходу прямо залежить від

визначених у законодавстві процесуальних дій та рішень, а значить дотримання законодавчих приписів, їхня реалізація забезпечить недопущення порушень конституційних прав людини та громадянина.

Загальна постановка проблеми. Домашній арешт як один із запобіжних заходів, призначається судом і полягає в обмеженні свободи пересування підозрюваного (забороні залишати житло цілодобово або у певний період), а також у забороні спілкуватись із певними особами, листуватись, вести перемовини з використанням будь-яких засобів зв'язку. Проте, на сьогодні маємо недосконале національне законодавство у вирішенні цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних основ проблеми домашнього арешту розробили відомі вчені-криміналісти, як О. Агакерімов, К. Т. Балтабаєв, В. Биков, М. Вільгушинський, Л. Гаврилук, І. Дідюк, Н. Капінус, Ю. Овчинніков, Є. Салтиков, В. Свєточев, В. Фаринник та інші.

Формулювання мети статті та завдань. Значущість проведених наукових досліджень безсумнівна і досить вагома, однак детальнішого висвітлення потребує проблема застосування домашнього арешту як запобіжного заходу для підозрюваного або обвинуваченого, що і стало темою нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Застосування домашнього арешту до особи, яка підозрюється або обвинувачується у злочині, за вчинення якого законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, полягає у забороні залишення житла цілодобово або у певний період доби з можливим покладенням на неї ряду додаткових, індивідуально визначених судом зобов'язань.

Домашній арешт як запобіжний захід відомий українському кримінальному судочинству та мав своє застосування на різних

етапах створення української правової держави [1, с. 102]. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс визначає домашній арешт як ізоляцію особи у житлі (цілодобово або у певний період доби), чим обмежується його свобода пересування поза межами житла [2].

Проте, як стверджують наукові джерела, таке визначення не розкриває сутність і не відбиває усіх ознак, що притаманні даному запобіжному заходу. Крім того, Кримінальний процесуальний кодекс України хоча і передбачає поняття «застосування» запобіжного заходу, проте у відповідних процесуальних нормах йдеться про його «обрання».

Науковець Ю. Овчинніков, досліджуючи поняття домашнього арешту, виділяє наступні структурні елементи щодо характеристики цього явища: домашній арешт в системі запобіжних заходів; суб'єкти, щодо яких застосовується домашній арешт; статус суб'єкта, який застосовує домашній арешт; важелі впливу на підозрюваного чи обвинуваченого при застосуванні домашнього арешту [6, с. 71].

Погоджуємося з О. Агакерімовим, який, порівнюючи домашній арешт з триманням під вартою, стверджує, що відокремлення особи від звичайного соціуму досягається в умовах «помірної» ізоляції, що надає їй можливість зберегти себе у суспільному середовищі (бути разом із сім'єю, можливість навчатися, працювати тощо), що в порівнянні з триманням під вартою є гуманнішим заходом [3, с. 350].

Дослідниця А. Безрукава виділяє наступні етапи прийняття рішення про застосування домашнього арешту. По-перше, це наявність підстав обрання домашнього арешту (наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення; наявність ризиків, що особа може переховуватися; знищити, сховати або спотворити будь-які із важливих для слідства речі чи документи; впливати на потерпілого, свідка, іншого

підозрюваного, обвинуваченого та інших; перешкоджати кримінальному провадженню; вчинити інше кримінальне правопорушення; доведенні неможливості застосувати більш м'якого запобіжного заходу; наявності фактичних даних, які вказують, що за вчинений злочин передбачено покарання у вигляді позбавлення волі). При обранні домашнього арешту важливим є наявність житла у підозрюваного, обвинуваченого.

Другим етапом є складання клопотання про застосування домашнього арешту. У ньому повинні бути зазначені обґрунтовані та підтверджені доказами підстави, зазначені конкретні обов'язки, які необхідно покласти на підозрюваного, обвинуваченого та обґрунтувати їх. Незрозуміло, які фактори впливають на вибір повної чи часткової заборони, тому слідчий (прокурор) у своєму клопотанні про застосування домашнього арешту повинен вказати її вид, який він вважає найбільш доцільним та обґрунтувати свої міркування доказами.

Також, не врегульовано законодавством, проте на нашу думку має бути зазначено, які обов'язки (обмеження, заборони), необхідно застосувати до підозрюваного (обвинуваченого). Наприклад, при покладенні обов'язку на підозрюваного (обвинуваченого) носити електронні засоби контролю.

Погоджуємося із зауваженнями А. Безрукавої, про необхідність додати певні обов'язки (обмеження, заборони), щодо підозрюваного чи обвинуваченого (не користуватися засобами зв'язку; не відправляти та не отримувати поштові відправлення; обов'язок відповідати на телефонні дзвінки контролюючих органів та самостійно їм телефонувати тощо). Проте, як виключення, надати можливість порушити їх у випадку необхідності (виклику швидкої допомоги, пожежної, аварійної служби, термінової купівлі ліків тощо) (4, с. 34).

Копія клопотання про застосування домашнього арешту повинна бути надана підозрюваному (обвинуваченому) заздалегідь, але щонайменше за три години до безпосереднього розгляду клопотання слідчим (суддею чи судом). Докази такого повідомлення (протокол) повинні бути додані до клопотання. Крім того, до нього додаються не тільки копії усіх матеріалів, які обґрунтовують необхідність та можливість обрання домашнього арешту, а також перелік свідків, що будуть викликані.

На слушну думку А. Безрукавої, крім свідків, можуть бути викликані й інші особи, від яких залежить обрання домашнього арешту (особи, які проживають разом з підозрюваним, обвинуваченим; у яких він орендує житло або особи, які надають йому житло на інших підставах для виконання домашнього арешту тощо) [4, с. 62].

Наступним етапом є направлення клопотання про застосування домашнього арешту до суду. Вірно оформлене, затверджене прокурором клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту повинно бути подано до суду.

Четвертий етап – забезпечення прибуття підозрюваного (обвинуваченого) для розгляду клопотання про обрання домашнього арешту. Це судовий виклик, якщо підозрюваний (обвинувачений) перебуває на волі. Якщо підозрюваний, (обвинувачений) не з'явився на судовий виклик без поважних причин, до нього може бути застосований привід [4].

П'ятим етапом є розгляд клопотання про застосування домашнього арешту слідчим суддею чи судом та винесення рішення за результатами такого розгляду. Слідчий суддя (суд) зобов'язаний роз'яснити підозрюваному (обвинуваченому) його права, якщо необхідно, то вжити заходів для забезпечення його захисником [4].

Ухвала про виконання домашнього арешту направляється органу внутрішніх справ за місцем проживання підозрюваного (обвинуваченого). Підозрюваний (обвинувачений) може не перебувати під домашнім арештом за місцем реєстрації чи фактичного проживання, якщо хто-небудь із членів сім'ї буде проти виконання домашнього арешту в їх сумісному з підозрюваним (обвинуваченим) житлі. Тоді домашній арешт може відбуватися в іншому житлі, яке належить підозрюваному (обвинуваченому) на праві власності, або в орендованому житлі, або ж таке житло може бути надане друзями, родичами чи знайомими [5, с. 18].

У разі невиконання обов'язків, покладених на підозрюваного (обвинуваченого) при застосуванні домашнього арешту, це є підставою застосування більш суворішого запобіжного заходу, наприклад тримання під вартою (ч. 2 ст. 183 КПК). На нашу думку, також, необхідно попередити підозрюваного (обвинуваченого) про відповідальність і, крім тримання під вартою, застосувати систему штрафів).

Крім того, існує ще й особливий порядок застосування домашнього арешту до ухвалення обвинувального вироку судом. Він стосується лише двох категорій осіб: народних депутатів і суддів. Проте, нормою закону не передбачено такої особливості, наприклад, щодо неповнолітніх. Також, не вказано який підрозділ Національної поліції відповідає за контроль за підозрюваним (обвинуваченим) під час домашнього арешту.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що проблема домашнього арешту потребує вдосконалення, а саме: доповнення норми КПК щодо домашньому арешту обов'язками (обмеженнями, заборонами); як виключення, у разі нагальної потреби надати законну можливість тимчасового їх

порушення; призначення відповідальності (штраф, тримання під вартою) за порушення підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього обов'язків тощо.

Література:

1. Шелякін, О.С. (2015). Окремі аспекти генезису домашнього арешту Науковий вісник Херсонського державного університету, Херсон: ХДУ, 3-2, 102-106.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 05.08.2018 № 4651-VI <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> > (2018, листопад 2).
3. Агакерімов, О.Н. (2014). Дефініція поняття «домашній арешт» як запобіжного заходу: вітчизняний та зарубіжний погляди. Порівняльно-аналітичне право, 5, 349-351.
4. Безрукава, А.Ф. (2013). Домашній арешт в системі запобіжних заходів у кримінальному процесі України. Кандидат наук. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ: ДДУВС.
5. Кучинська, О.П. (2010). Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві. Адвокат, 7, 17-19.
6. Овчинников, Ю.Г. (2006). Домашний арест как мера пресечения в уголовном процессе. Кандидат наук. Омский юридический университет, Омск: ОЮИ.

References:

1. Shelyakin, O.S. (2015). Separate aspects of the genesis of home arrest Scientific Bulletin Kherson State University, Kherson: HSU, 3-2, 102-106.
2. The Criminal Procedural Code of Ukraine dated August 5, 2018 No. 4651-VI <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> > (2018, November 2).

3. Agakerimov, O.N. (2014). Definition of the concept of «home arrest» as a precautionary measure: domestic and foreign views. Comparative and Analytical Law, 5, 349-351.
4. Bezrukova, A.F (2013). Home arrest in the system of preventive measures in the criminal process of Ukraine. PhD. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipropetrovsk: DSUIA.
5. Kuchinskaya, O.P. (2010). Home arrest as a precautionary measure in criminal procedure law. Attorney, 7, 17-19.
6. Ovchinnikov, Yu.G. (2006). Home arrest as a measure of restraint in the criminal process. PhD. Omsk Law University, Omsk: OLU.